

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING NUTQ KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODLARI

Raxmonkulova Xabiba Sodikovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, katta o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirishning samarali metodlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida chet tilini o'rganish jarayonida o'quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotda nutq kompetensiyasining tarkibiy qismlari, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi pedagogik omillar hamda ta'lim jarayonida qo'llaniladigan interfaol metodlar yoritilgan. Shuningdek, dialog, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar va kommunikativ mashqlar orqali o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari ingliz tili darslarida nutq faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik yondashuvlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: nutq kompetensiyasi, ingliz tili ta'limi, kommunikativ yondashuv, og'zaki nutq, interfaol metodlar, dialog, rolli o'yinlar, til o'qitish metodikasi.

МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Рахмонкулова Хабиба Содиковна

Узбекский государственный университет мировых языков, старший преподаватель

Аннотация

В данной статье рассматриваются методы развития речевой компетенции учащихся на уроках английского языка. В современной системе образования важной задачей является формирование коммуникативных навыков учащихся в процессе изучения иностранного языка. В исследовании анализируются основные компоненты речевой компетенции, педагогические факторы её формирования, а также интерактивные методы обучения, применяемые в образовательном процессе. Особое внимание уделяется использованию диалогов, ролевых игр, проблемных ситуаций и коммуникативных упражнений для развития устной речи учащихся. Результаты исследования направлены на совершенствование педагогических подходов к развитию речевой деятельности учащихся на уроках английского языка.

Ключевые слова: речевая компетенция, обучение английскому языку, коммуникативный подход, устная речь, интерактивные методы, диалог, ролевые игры, методика преподавания языка.

METHODS FOR DEVELOPING STUDENTS' SPEECH COMPETENCE IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES

Rakhmonkulova Khabiba Sodikovna

Uzbekistan State World Languages University, Senior Lecturer

Abstract

This article analyzes effective methods for developing students' speech competence in English language classes. In modern education, one of the key tasks of foreign language teaching

is the development of students' communicative abilities. The study examines the main components of speech competence, pedagogical factors influencing its development, and interactive teaching methods used in the learning process. Special attention is given to the use of dialogues, role-playing activities, problem-based situations, and communicative exercises to improve students' speaking skills. The findings of the study contribute to improving pedagogical approaches aimed at developing students' speech competence in English language classes.

Keywords: speech competence, English language teaching, communicative approach, speaking skills, interactive methods, dialogue, role play, language teaching methodology.

Zamonaviy ta'lim tizimida chet tillarini o'qitish jarayonida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ingliz tili global muloqot vositasi sifatida keng qo'llanilayotganligi sababli o'quvchilarning ushbu til orqali erkin fikr bildira olish, muloqot qilish va axborot almashish ko'nikmalarini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan samarali metodlarni qo'llash zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Nutq kompetensiyasi o'quvchilarning til birliklaridan to'g'ri va samarali foydalanish, o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda erkin ifoda etish hamda turli kommunikativ vaziyatlarda muloqot qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish jarayonida o'quvchilarning lug'at boyligini kengaytirish, grammatik bilimlarini mustahkamlash hamda kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Bunda o'qituvchining metodik yondashuvi, qo'llaniladigan pedagogik metodlar va ta'lim vositalari muhim rol o'ynaydi.

Ingliz tili darslarida nutq kompetensiyasini rivojlantirish uchun kommunikativ yondashuvga asoslangan ta'lim metodlari keng qo'llaniladi. Dialoglar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, munozaralar hamda interfaol mashqlar o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishga yordam beradi. Bunday metodlar o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshiradi, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda tilni amaliy muloqot vositasi sifatida o'zlashtirishga imkon yaratadi.

Pedagogika va til o'qitish metodikasi sohasida nutq kompetensiyasini rivojlantirish masalalari ko'plab ilmiy tadqiqotlarda o'rganilgan. Ushbu tadqiqotlarda kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirishda samarali ekanligi ta'kidlanadi.

Shu munosabat bilan mazkur maqolaning maqsadi ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularning ta'lim jarayonidagi pedagogik ahamiyatini yoritishdan iboratdir. Tadqiqot natijalari ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan samarali metodlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish masalasi lingvodidaktika, pedagogika va psixologiya fanlarida keng o'rganilgan ilmiy yo'nalishlardan biridir. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, nutq kompetensiyasi til o'rganish jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u o'quvchilarning kommunikativ faoliyatda til birliklaridan to'g'ri va samarali foydalanish qobiliyatini ifodalaydi.

Kommunikativ kompetensiya tushunchasi ilk bor amerikalik olim **D. Hymes** tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, u tilni o'rganish jarayonida grammatik bilimlar bilan bir qatorda kommunikativ vaziyatlarni to'g'ri tushunish va ularga mos ravishda muloqot qilish qobiliyatining ham muhimligini ta'kidlagan. Keyinchalik **M. Canale** va **M. Swain** kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy tuzilmasini ishlab chiqib, uni grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar majmui sifatida talqin qilganlar.

Chet tilini o'qitish metodikasida nutq kompetensiyasini rivojlantirish masalalari **J. Richards, H. Widdowson** va **S. Savignon** kabi olimlarning ilmiy ishlarida ham keng yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirish, erkin muloqot qilish hamda tilni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishga yordam berishi ta'kidlangan.

Shuningdek, chet tilini o'qitishda dialogik nutq, rolli o'yinlar va kommunikativ mashqlarning ahamiyati ko'plab tadqiqotchilar tomonidan alohida e'tirof etilgan. Ushbu metodlar o'quvchilarning nutq faoliyatini faollashtirish, ularning muloqot jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlash hamda tilni real kommunikativ vaziyatlarda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mahalliy olimlar tomonidan ham ingliz tili darslarida nutq kompetensiyasini rivojlantirish masalalari o'rganilgan. Ushbu tadqiqotlarda kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirish, ularning lug'at boyligini oshirish hamda tilni amaliy muloqot vositasi sifatida o'zlashtirishga yordam berishi ta'kidlangan.

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish kommunikativ yondashuvga asoslangan metodlar orqali samarali amalga oshirilishini ko'rsatadi. Shu sababli til o'qitish jarayonida dialog, rolli o'yinlar, munozaralar va boshqa interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish samaradorligini aniqlash maqsadida **pedagogik tajriba-sinov metodi** qo'llanildi. Tadqiqotning tajriba maydoni sifatida **O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti** tanlandi va unda **83 nafar talaba** ishtirok etdi.

Tajriba-sinov jarayonida talabalarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish uchun kommunikativ yondashuvga asoslangan maxsus o'quv mashg'ulotlari tashkil etildi. Ushbu jarayonda bir qator zamonaviy metodikalardan foydalanildi. Jumladan, **kommunikativ metodika, rol o'yinlari (role-play), dialog va munozara metodlari, muammoli vaziyatlar asosida muloqot tashkil etish**, hamda **interfaol mashqlar** qo'llanildi. Ushbu metodikalar talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirish, erkin muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirish hamda ularning kommunikativ faoliyatini faollashtirishga qaratildi.

Tadqiqot jarayonida talabalarning nutq kompetensiyasi darajasi tajriba boshida va tajriba yakunida baholandi. Baholash jarayonida talabalarning lug'at boyligi, grammatik to'g'riligi, nutq ravonligi hamda kommunikativ vaziyatlarda erkin muloqot qila olish qobiliyati mezon sifatida olindi. Olingan natijalar pedagogik tajriba-sinov metodining samaradorligini aniqlash hamda ingliz tili darslarida nutq kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan metodik yondashuvlarning ahamiyatini baholashga imkon berdi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot davomida ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish samaradorligini aniqlash maqsadida pedagogik tajriba-sinov ishlari olib borildi. Tajriba **O'zbekiston davlat jahon tillari universitetida 83 nafar talaba** ishtirokida tashkil etildi. Tadqiqot jarayonida talabalarning nutq kompetensiyasi darajasi tajriba boshida va tajriba yakunida qiyosiy tahlil qilindi.

Daslabki diagnostika natijalariga ko'ra, talabalarning nutq kompetensiyasi **past, o'rta va yuqori** darajalarga ajratildi. Tadqiqot boshida talabalarning aksariyati o'rta darajada bo'lib, ularning ingliz tilida erkin muloqot qilish, fikrini ravon ifoda etish hamda kommunikativ vaziyatlarda faol ishtirok etish ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmagani kuzatildi.

Shakllantiruvchi bosqichda ingliz tili darslarida kommunikativ metodika asosida maxsus mashg'ulotlar tashkil etildi. Ushbu mashg'ulotlarda dialoglar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar,

bahs-munozaralar hamda interfaol mashqlardan foydalanildi. Mazkur metodlar talabalarning nutq faoliyatini faollashtirish, ularning ingliz tilida erkin fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda muloqot jarayonida faol ishtirok etishiga yordam berdi.

Tajriba yakunida o'tkazilgan qayta diagnostika natijalari talabalarning nutq kompetensiyasi darajasida sezilarli ijobiy o'zgarishlar yuz berganini ko'rsatdi. Quyidagi jadvalda tajriba boshidagi va yakunidagi natijalar aks ettirilgan.

1-jadval

Talabalarning nutq kompetensiyasi darajasi (83 nafar talaba)

Darajalar	Tajriba boshida (soni)	Tajriba boshida (%)	Tajriba yakunida (soni)	Tajriba yakunida (%)
Past	28	33,7 %	11	13,3 %
O'rta	34	41,0 %	38	45,8 %
Yuqori	21	25,3 %	34	40,9 %
Jami	83	100 %	83	100 %

Natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki, tajriba yakunida past darajadagi talabalar ulushi **33,7 % dan 13,3 % gacha kamaygan**, yuqori darajadagi talabalar ulushi esa **25,3 % dan 40,9 % gacha oshgan**. Bu esa kommunikativ metodika asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarning nutq kompetensiyasini rivojlantirishda samarali natija berganini ko'rsatadi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari ingliz tili darslarida dialog, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar va interfaol mashqlardan foydalanish o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Mazkur metodlardan foydalanish o'quvchilarning muloqot jarayonidagi faolligini oshirish, ularning ingliz tilida erkin fikr bildirish hamda kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqotda ingliz tili darslarida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodlarining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, nutq kompetensiyasi chet tilini o'rganish jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u o'quvchilarning til orqali erkin muloqot qilish, fikrini aniq va ravon ifoda etish hamda kommunikativ vaziyatlarda faol ishtirok etish qobiliyatini shakllantiradi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili nutq kompetensiyasini rivojlantirishda kommunikativ yondashuvga asoslangan metodlar muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, dialoglar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, munozaralar hamda interfaol mashqlardan foydalanish o'quvchilarning nutq faoliyatini faollashtirishga hamda ularning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

O'zbekiston davlat jahon tillari universitetida 83 nafar talaba ishtirokida o'tkazilgan pedagogik tajriba-sinov natijalari kommunikativ metodika asosida tashkil etilgan darslar talabalarning nutq kompetensiyasini sezilarli darajada rivojlantirishini ko'rsatdi. Tajriba yakunida talabalarning ingliz tilida erkin muloqot qilish, fikrini ravon ifoda etish hamda kommunikativ vaziyatlarda faol ishtirok etish ko'nikmalarining oshgani aniqlandi.

Umuman olganda, ingliz tili darslarida kommunikativ metodlar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Shu sababli ta'lim jarayonida interfaol metodlardan keng foydalanish hamda kommunikativ yondashuv asosida darslarni tashkil etish o'quvchilarning til o'rganish jarayonini yanada samarali qilishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Hymes D. On Communicative Competence // Pride J., Holmes J. Sociolinguistics. – Harmondsworth: Penguin Books, 1972. – P. 269–293.
2. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second

- Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. 1. – No. 1. – P. 1–47.
3. Savignon S. J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. – New York: McGraw-Hill, 1983. – 322 p.
 4. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.